

MIROŚLAW JANICKI

Rolnicze zrzeszenie branżowe jako forma organizacyjno-prawna grupy producentów rolnych

1. Jedną z form prawnych umożliwiających utworzenie grupy producentów rolnych¹ jest rolnicze zrzeszenie branżowe działające na podstawie ustawy z 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników². W praktyce funkcjonowania grup producentów rolnych instytucja ta nie znalazła dotąd szerszego zastosowania, chociaż należy podkreślić, że grupy działające na bazie takich zrzeszeń charakteryzuje często bardzo wysoka liczebność³. Z różnych względów nie jest to także instytucja prawna w istotnym stopniu eksponowana w badaniach naukowych. Skromna jest literatura przedmiotu – poza ogólnymi rozważaniami w pracach o charakterze podręcznikowym⁴, doczekały się opracowania

---

¹ Podstawę prawną działalności grup producentów rolnych stanowi ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2000, Nr 88, poz. 983 z późn. zm.; powoływana dalej jako ustawa o grupach producentów rolnych).

² Dz. U. 1982, Nr 32, poz. 217 z późn. zm.

³ Spośród 452 rolniczych zrzeszeń branżowych zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym jedynie 47 podmiotów funkcjonuje – według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na dzień 24 lutego 2010 r. – jako grupy producentów rolnych. Bardzo wysoką liczebnością charakteryzują się zrzeszenia producentów tytoniu, np. Zrzeszenie Producentów Tytoniu „Lubelski Tytoń” w Lublinie, według danych z grudnia 2007 r., liczyło 1703 członków; według danych z marca 2010 r. Zrzeszenie Producentów Trzody Chlewnej „PRO-AGRO” w Krotoszyźnie liczy 460 członków.

⁴ Przede wszystkim: S. Prutis, *Producenci rolni*, w: P. Czechowski, M. Korzycka-Iwanow, S. Prutis, A. Stelmachowski (red.), *Polskie prawo rolne na tle ustawodawstwa Unii Europejskiej*, Warszawa 1994, s. 147-153; B. Kozłowska, *Status zawodowy rolnika i reprezentacja*

jedynie wybrane aspekty funkcjonowania rolniczych zrzeszeń branżowych⁵.

Tematyka zakreślona tytułem niniejszych rozważań zasługuje na uwagę przede wszystkim ze względów natury społeczno-gospodarczej i praktycznej. Jak podkreśla J. Wilkin, im bardziej rozdrobnieni i rozproszeni są rolnicy, tym bardziej rozwinięte powinny być różne formy współdziałania między nimi⁶. Poziom zorganizowania producentów rolnych nadal jest jedną z najsłabszych stron naszego rolnictwa. Ponad dziesięcioletni już okres obowiązywania ustawy o grupach producentów rolnych nie przyniósł zadowalających zmian w tym zakresie. Nie udało się dotychczas zbliżyć do stanu odpowiadającego oczekiwaniom, zarówno gdy chodzi o liczbę grup, jak i ich ekonomiczną efektywność⁷.

U podstaw niniejszych rozważań leży założenie, że z uwagi na szczególne znaczenie problematyki współpracy i zrzeszania się rolników, nie należy *a priori* rezygnować z żadnej z prawnie określonych form współdziałania, choćby nawet regulacje decydujące o funkcjonowaniu poszczególnych struktur nie były wolne od ułomności. Uwaga ta wiąże się z dostrzeganą w literaturze pewną słabością regulacji prawnych dotyczących organizacji i funkcjonowania rolniczych organizacji społeczno-zawodowych, do których zostały zaliczone rolnicze zrzeszenia branżowe⁸. S. Prutis, niezbyt wysoko oceniając poprawność i jasność rozwiązań instytucjonalnych odnoszących się do tych organizacji, jednocześnie podkreśla pozostawienie bardzo rozległej sfery spraw do regulacji statutowej⁹. Szeroki zakres autonomii statutowej rolniczego zrzeczenia branżowego, stanowiący *differentia specifica* tego podmiotu, ma niewątpliwie podstawowe znaczenie dla jego funkcjonowania. W praktyce problem sprowadza się do tego,

---

rolniczych interesów zawodowych, w: A. Stelmachowski (red.), *Prawo rolne*, Warszawa 2005, s. 297-306.

⁵ Tak m.in. B. Kozłowska, *Reprezentacja zawodowa rolników na forum Wspólnoty Europejskiej*, w: S. Prutis (red.), *Polskie prawo rolne u progu Unii Europejskiej*, Białystok 1998, s. 95-106, a także W. Pawlak, *Administracja rolnictwa w zarysie*, Poznań 1999, s. 43-62.

⁶ Szerzej zob. J. Wilkin, *Polska wieś i rolnictwo w obliczu wielkiej zmiany*, w: M. Maroda (red.), *Wymiary życia społecznego Polska na przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa 2002, s. 171.

⁷ Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na dzień 31 grudnia 2007 r. do rejestrów wpisanych było 249 grup producentów rolnych zrzeszających 18 941 członków. Dopiero w ostatnim okresie nastąpiła znacząca poprawa: na początku listopada 2008 r. zarejestrowanych było 371 grup producentów rolnych, zgodnie z wykazem na dzień 11 sierpnia 2009 r. funkcjonowało 447 grup producentów rolnych, a według danych na dzień 24 lutego 2010 r. zarejestrowanych było 509 grup.

⁸ Szerzej zob. B. Kozłowska, op. cit., s. 99.

⁹ Zob. S. Prutis, op. cit., s. 148-149.

w jakim stopniu poszczególne zrzeszenia branżowe potrafią z tej autonomii skorzystać, by dostosować własną organizację do aktualnych potrzeb gospodarowania.

Proces integrowania się polskich rolników przebiega w szczególnych warunkach. Ich swoiste podejście do problematyki zrzeszania się wynika – z jednej strony – ze znanego przywiązania do pojedynczego działania, z drugiej – z coraz powszechniejszego przekonania, iż działanie takie nie gwarantuje obecnie powodzenia. Uzasadnione w tym kontekście wydaje się stanowisko, że w procesie integracji rolnictwa charakter bardziej powszechny mogą uzyskać te formy organizacyjno-prawne, które nie wkraczają zbyt daleko w granice rolniczej niezależności i nie naruszają zbytnio autonomii prowadzącego gospodarstwo rolne

W krajach zachodnioeuropejskich z powodzeniem wykorzystuje się różne formy powiązań organizacyjnych do wzmocnienia pozycji producenta na rynku. W literaturze zwraca się uwagę na rolę zrzeszeń producentów rolnych w zakresie zwiększenia efektywności gospodarowania, doskonalenia struktur produkcyjnych i organizacji rynków rolnych¹⁰. Względny natury prakseologicznej, związane z funkcjonowaniem systemu branżowych rynków rolnych, uzasadniają obecnie przede wszystkim współpracę w ramach organizacji branżowych (wyspecjalizowanych). Takiej formule współdziałania odpowiada koncepcja grupy producentów rolnych, a z definicji i istoty – również rolnicze zrzeszenie branżowe.

Celem niniejszych rozważań jest próba oceny przydatności modelu organizacyjno-prawnego rolniczego zrzeszenia branżowego dla potrzeb organizacji i funkcjonowania grup producentów rolnych. Jego realizacja w pierwszej kolejności wymaga dokonania ogólnej charakterystyki rolniczego zrzeszenia branżowego, a następnie przeprowadzenia analizy zagadnień związanych z organizacją i funkcjonowaniem grupy producentów rolnych utworzonej z wykorzystaniem tej formy prawnej.

2. Zrzeszenia branżowe producentów rolnych mają długą tradycję; w przeszłości odgrywały znaczącą rolę gospodarczą. Początki działalności na ziemiach polskich organizacji o tym charakterze sięgają drugiej połowy XIX w. Zrzeszenia branżowe tworzono wówczas z praktycznej potrzeby, niezależnie od warunków. Aktami prawnymi regulującymi ich

---

¹⁰ Szerzej zob. B. Kozłowska, *Rola organizacji zawodowych rolników w kształtowaniu wspólnej polityki rolnej*, w: A. Jurewicz (red.), *Wspólna Polityka Rolna, zagadnienia prawne*, Warszawa 2004, s. 177-178.

działalność były przepisy państw zaborczych, które po odzyskaniu niepodległości czasowo utrzymano w mocy. Prawo zrzeszania się ujednoczone zostało 27 października 1932 r. przez Prezydenta rozporządzeniem z mocą ustawy – Prawo o stowarzyszeniach¹¹ oraz rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z 10 grudnia 1932 r. o rejestracji stowarzyszeń¹². Przez kolejne pięćdziesiąt lat, z pewnymi przerwami wynikającymi głównie ze względów politycznych, zrzeszenia branżowe producentów rolnych funkcjonowały w oparciu o ustawodawstwo stowarzyszeniowe. Dla ukazania zmian, jakim podlegały na przestrzeni lat, warto wskazać na działalność kilku zrzeszeń z terenu obecnego województwa wielkopolskiego¹³.

Wojewódzki Związek Hodowców i Producentów Trzody Chlewniej w okresie przedwojennym i po wojnie (do 1947 r.) działał przy Wielkopolskiej Izbie Rolniczej. W latach 1949-1950 nastąpiła całkowita likwidacja organizacji, która wznowiła działalność dopiero w 1958 r. Od 1973 do 1981 r. Związek był organizacyjnie powiązany ze Związkiem Kółek Rolniczych, tym samym stracił osobowość prawną. Po kolejnej reaktywacji, organizacja podjęła działalność jako rolnicze zrzeszenie branżowe na podstawie przepisów ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników.

Jeszcze dłuższą tradycję posiada założony w 1895 r. Wielkopolski Związek Hodowców Koni – najstarsza tego typu organizacja w Polsce. Zaczątki tej organizacji, która po licznych zmianach działa do chwili obecnej, stanowiło założone jeszcze wcześniej (1838 r.) stowarzyszenie. W 1957 r. powstał Wielkopolski Związek Hodowców i Producentów Drobiu. W 1974 r. Związek, tak jak inne organizacje tego typu, utracił samodzielność, gdyż włączony został w struktury Wojewódzkich Związków Kółek Rolniczych. Po wejściu w życie ustawy z 8 października 1982 r. organizacja ta podjęła działalność jako Wielkopolskie Zrzeszenie Hodowców i Producentów Drobiu.

Już te krótkie uwagi historyczne wskazują na olbrzymie możliwości dostosowawcze omawianych tu organizacji. One nie tylko przetrwały, zmieniły charakter organizacyjno-prawny, lecz także – jak się dalej okaże – wzmocniły swoją rolę na rynku rolnym.

¹¹ Dz. U. 1932, Nr 94, poz. 808 z późn. zm.

¹² Dz. U. 1932, Nr 116, poz. 963 z późn. zm.

¹³ Szerzej zob. K. Karoń (red.), *Działalność organizacji kółek rolniczych, związków i zrzeszeń branżowych producentów rolnych województwa poznańskiego w czterdziestolecu Polski Ludowej*, Wojewódzki Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych, Poznań 1987.

3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.¹⁴ w art. 12 wymienia organizacje społeczno-zawodowe rolników jako jedną z form zrzeszania się. Podstawowe znaczenie dla określenia charakteru i sytuacji prawnej tych organizacji ma powołana już ustawa z 8 października 1982 r. Jest to akt prawny z poprzedniego ustroju społeczno-gospodarczego, co w oczywisty sposób sprawia, że niektóre jego postanowienia zdezaktualizowały się, a w odniesieniu do innych występować mogą problemy interpretacyjne. Nie można zapominać także o genezie i politycznych uwarunkowaniach tej regulacji¹⁵. Istotne znaczenie dla określenia miejsca rolniczych zrzeszeń branżowych w systemie organizacji rolniczych ma art. 8 ust. 2 ustawy z 7 kwietnia 1989 r. o związkach zawodowych rolników indywidualnych¹⁶, ustalający zasadę równoprawnego traktowania związków zawodowych i organizacji społeczno-zawodowych rolników. Zgodnie z definicją ustawową, rolnicze zrzeszenie branżowe jest dobrowolną, niezależną i samorządną społeczno-zawodową organizacją reprezentującą i broniącą praw i interesów rolników indywidualnych specjalizujących się w określonej gałęzi produkcji roślinnej lub zwierzęcej (art. 23 ust. 1). Dobrowolność oznacza przede wszystkim swobodę w zakresie ustanowienia zrzeszenia, przystąpienia do niego lub wystąpienia, jak również możliwość jego rozwiązania. Wskazanie na niezależność określa relacje między rolniczym zrzeszeniem branżowym a organami administracji, samorządu terytorialnego oraz państwowymi i społecznymi jednostkami organizacyjnymi. W pojęciu samorządności zawiera się samodzielność w zakresie formułowania celów, programów, uchwalania aktów wewnętrznych i tworzenia struktur organizacyjnych.

Ustawa zalicza do organizacji społeczno-zawodowych rolników podmioty o zgoła odmiennym charakterze. Kółka rolnicze, jako podstawowa organizacja społeczno-zawodowa rolników, miały stać się jedyną formą o charakterze powszechnym, natomiast rolnicze zrzeszenia branżowe miały zrzeszać rolników specjalizujących się w zakresie określonej produkcji. Naturę tych struktur oddaje podział na organizacje o charakterze uniwersalnym (kółka rolnicze i ich związki, koła gospodyń wiejskich) oraz o celach wyspecjalizowanych (rolnicze zrzeszenia branżowe i ich związki)¹⁷. Warto także podkreślić, że niewiele przepisów ustawy o społeczno-zawodowych

¹⁴ Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483; sprost.: Dz. U. 2001, Nr 28, poz. 319.

¹⁵ Zob. B. Kozłowska, *Status zawodowy rolnika i reprezentacja rolniczych interesów zawodowych*, w: A. Stelmachowski (red.), op. cit., s. 299.

¹⁶ Dz. U. 1989, Nr 20, poz. 106 z późn. zm.

¹⁷ Zob. W. Pawlak, op. cit., s. 57.

organizacjach rolników odnosi się wprost do rolniczych zrzeszeń branżowych. Na podstawie art. 25 ustawy z 1982 r. stosuje się do nich odpowiednio przepisy dotyczące kółek rolniczych. Rolnicze zrzeszenia branżowe mogą łączyć się w związki rolniczych zrzeszeń branżowych, a w przypadku nieprzystąpienia do takiego związku – zrzeszają się we właściwym krajowym związku branżowym. Terenem działalności związków może być region, województwo, okręg bądź teren całego kraju¹⁸. W formie prawnej związku rolniczych zrzeszeń branżowych funkcjonuje obecnie 56 podmiotów¹⁹. Na szczeblu krajowym, a także w COPA/COGECA 23 wiodące związki branżowe reprezentowane są przez Federację Branżowych Związków Producentów Rolnych, dla której jest to jeden z celów statutowych²⁰.

4. Grupa producentów rolnych jest uczestnikiem życia gospodarczego o swoistym charakterze. Ustawodawca kreuje typ organizacji, która nie oznacza konkretnej formy organizacyjno-prawnej, musi natomiast przyjąć taką formę, jaka zapewnia osobowość prawną. W doktrynie pozytywnie ocenia się przede wszystkim dużą swobodę w zakresie wyboru rodzaju osoby prawnej²¹. W następstwie przyjęcia takiej konstrukcji, grupa producentów rolnych ma status prawny *sui generis*, określony przez dwa rodzaje przepisów, niejako nakładających się na siebie. Są to przede wszystkim uregulowania dotyczące funkcjonowania poszczególnych kategorii osób prawnych, w przypadku rolniczych zrzeszeń branżowych – postanowienia ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników oraz przepisy ustawy o grupach producentów rolnych.

Stosownie do art. 3 ust. 1 ustawy z 15 września 2000 r., grupa producentów rolnych, po spełnieniu określonych w ustawie szczegółowych warunków, prowadzi działalność jako przedsiębiorca mający osobowość prawną. Ustawa nie wskazuje *expressis verbis* formy prawnej jej funkcjonowania, określa ją pośrednio art. 3 ust. 1 pkt 2 i 3, w którym ustawodawca stanowi o akcie założycielskim grupy w formie statutu lub umowy, a producentów rolnych określa jako członków, udziałowców lub akcjonariuszy. Zgodnie z obowiązującą na gruncie Kodeksu cywilnego normatywną koncepcją osoby prawnej, koniecznością jest wyraźne określenie przez prze-

¹⁸ Ibidem, s. 61-62.

¹⁹ Dane z Krajowego Rejestru Sądowego na dzień 31 marca 2010 r.

²⁰ Dane Federacji z dnia 31 marca 2010 r.

²¹ Zob. S. Prutis, *Formy prawne organizacji producentów rolnych*, w: A. Stelmachowski (red.), op. cit., s. 279.

pis prawny jednostki organizacyjnej jako osoby prawnej (art. 33 k.c.)²². W odniesieniu do rolniczych zrzeszeń branżowych tego rodzaju jednoznaczne uregulowanie zawiera art. 18 w związku z art. 25 ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników.

Pojęcie przedsiębiorcy definiowane jest w prawie polskim w różny sposób²³. W rozumieniu ustawy z 4 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej²⁴, przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą, przez którą rozumie się zarobkową działalność wytwórczą, budowlaną, handlową, usługową oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodową wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły. Natomiast zgodnie z definicją zawartą w Kodeksie cywilnym, przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1 k.c., prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową (art. 43¹ k.c.). W obu definicjach podstawowe kryterium kwalifikacji danego podmiotu jako przedsiębiorcy stanowi wykonywanie działalności gospodarczej lub zawodowej. Możliwość prowadzenia przez rolnicze zrzeszenie branżowe działalności gospodarczej wynika wprost z art. 12 ust. 1 ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, a w sposób szczegółowy kwestie te reguluje statut.

Z kolei na podstawie ustawy z 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym²⁵ przyjmuje się, że o uzyskaniu statusu przedsiębiorcy decyduje wpis do rejestru przedsiębiorców. Zgodnie z art. 50 tej ustawy, jeżeli podmiot wpisany do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej, podejmuje działalność gospodarczą, także podlega wpisowi do rejestru przedsiębiorców.

Prowadzenie przez rolnicze zrzeszenie branżowe działalności gospodarczej odbywa się według zasad ogólnych regulowanych przez odrębne przepisy. Art. 14 ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników stanowi, że organizacje zajmujące się działalnością gospodarczą prowadzą rachunkowość oraz ewidencję ujmującą ich działalność gospo-

²² Dz. U. 2000, Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

²³ Szerzej zob. C. Kosikowski, *Przedsiębiorca*, w: J. Jacyszyn, C. Kosikowski, *Podstawy prawa gospodarczego*, Warszawa 2001, s. 39 i n.

²⁴ Dz. U. 2004, Nr 173, poz. 1807.

²⁵ Tekst jedn.: Dz. U. 2001, Nr 17, poz. 209 z późn. zm.

darczą, stany i zmiany składników majątkowych oraz sporządzają rachunek wyników tej działalności. W sposób bardziej szczegółowy powyższe kwestie reguluje statut. Postanowienia statutowe wskazują również na źródła powstawania majątku, sposób dysponowania nim, zasady zaciągania zobowiązań majątkowych, a także zasady podziału nadwyżki w przypadku wykonywania działalności gospodarczej.

Poczynione wyżej uwagi uzasadniają konkluzję o adekwatności normatywnej konstrukcji rolniczego zrzeszenia branżowego jako podstawy organizacyjno-prawnej grupy producentów rolnych. Jest to istotne, choć jeszcze niewystarczające, aby przesądzać o przydatności omawianej tu formy.

O ile w dotychczasowej praktyce funkcjonowania grup producenckich instytucja rolniczego zrzeszenia branżowego nie została w szerszym zakresie wykorzystana, o tyle liczebność grup tworzonych w oparciu o tę formę prawną jest często bardzo wysoka. Jest to sytuacja zasadniczo odmienna od tej, jaka występuje w przypadku spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, kiedy przy zdecydowanie największej ilości tego rodzaju organizacji, liczba członków często jedynie nieznacznie przekracza ustalone dla grup producentów rolnych minimum²⁶.

Pojawia się więc pytanie, czy wysoka liczebność, będąca właściwością rolniczych zrzeszeń branżowych i istotną zaletą decydującą o ich potencjale ekonomicznym, ułatwia czy raczej utrudnia wykorzystanie tej formy prawnej dla tworzenia grup producentów rolnych. Doświadczenie wskazuje, że w dużych strukturach przechodzi się często od demokracji bezpośredniej do pośredniej, czemu niekiedy towarzyszy osłabienie aktywności organizacyjnej członków²⁷. W konsekwencji pewien brak motywacji w kierunku profesjonalizacji koniecznej w przypadku tworzenia grup producentów rolnych stanowić może jedną z przyczyn niezbyt szerokiego wykorzystania formy prawnej rolniczego zrzeszenia branżowego dla omawianego celu. Charakterystyczne dla naszego rolnictwa pewne mechanizmy oporu przed ściślejszą integracją w dużych strukturach mogą być bardziej widoczne. Są to jednak bariery pozaprawne i – jak można sądzić – możliwe do przezwyciężenia.

---

²⁶ Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na dzień 24 lutego 2010 r. 317 sp. z o.o. funkcjonuje jako grupy producentów rolnych.

²⁷ Szerzej zob. J. Szczepański, *Rozwój spółdzielczości rolniczej i bankowej w Republice Federalnej Niemiec w latach 1950-1990*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu” IV, 1999, nr 1(6), s. 80-81.

W odniesieniu do spraw członkowskich grupy producentów rolnych, utworzonej na bazie rolniczego zrzeszenia branżowego podstawowe znaczenie ma art. 2 ustawy o grupach producentów rolnych oraz art. 15 ust. 3 w związku z art. 25 ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników. Pierwszy z powołanych przepisów stanowi, że osoby fizyczne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej oraz osoby prawne prowadzące gospodarstwa rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym lub prowadzące działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej, mogą organizować się w grupy producentów rolnych w celu dostosowania produkcji rolnej do warunków rynkowych, poprawy efektywności gospodarowania, planowania produkcji ze szczególnym uwzględnieniem jej ilości i jakości, koncentracji podaży oraz organizowania sprzedaży produktów rolnych, a także ochrony środowiska naturalnego. Liczba członków grupy producentów rolnych, określona w załączniku do wykonawczego rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 4 lipca 2003 r.²⁸, nie może być niższa od pięciu, w przypadku producentów chmielu – siedmiu, a producentów tytoniu – pięćdziesięciu.

Zgodnie z regulacją zawartą w ustawie o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, członkiem rolniczego zrzeszenia branżowego może być osoba prowadząca indywidualne gospodarstwo rolne jako jego właściciel, posiadacz bądź użytkownik, pełnoletni członek rodziny rolnika pracujący w jego gospodarstwie rolnym, a także osoba, która przekazała gospodarstwo rolne za emeryturę lub rentę. Z inicjatywą utworzenia rolniczego zrzeszenia branżowego może wystąpić dziesięć osób, w tym co najmniej osiem prowadzących gospodarstwo rolne jako właściciele, posiadacze lub użytkownicy. Zestawienie przepisów wyraźnie wskazuje, że w tym przypadku ustawa o społeczno-zawodowych organizacjach rolników ściśle określa podmiotowe kryterium integracji, zawężając krąg uprawnionych podmiotów do osób fizycznych. Ta regulacja może być oceniana zarówno negatywnie, jak i pozytywnie. Z jednej strony ogranicza ona efekt ekonomiczny zrzeszania się, z drugiej – ułatwia stworzenie prostej i racjonalnej struktury organizacyjnej, co jest istotne zwłaszcza z punktu widzenia mniejszych producentów.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na podstawowe zagadnienie związane z członkostwem w organizacjach typu korporacyjnego, a mia-

---

²⁸ Rozporządzenie MRiRW w sprawie wykazu produktów i grup produktów, dla których mogą być tworzone grupy producentów rolnych, minimalnej rocznej wielkości produkcji towarowej oraz minimalnej liczbie członków grupy producentów rolnych, Dz. U. 2003, Nr 138, poz. 1319 z późn. zm.

nowicie na określenie charakteru prawnego stosunku członkostwa będącego częścią stosunków wewnątrzorganizacyjnych. Wiąże się z tym m.in. problematyka przyjmowania w poczet członków zrzeszenia, pozbawienia członkostwa, rozstrzygania sporów między organizacją a jej członkami, a szczególnie dopuszczalności drogi sądowej. Zgodnie z poglądami dość powszechnie występującymi w literaturze i utrwalonymi zwłaszcza w nowszym orzecznictwie, przyjmuje się najczęściej cywilnoprawny charakter członkostwa, ze wszystkimi tego konsekwencjami²⁹.

Powołanie osoby prawnej jest pierwszym z dwóch zasadniczych etapów w procesie organizowania grupy producentów rolnych. Rolnicze zrzeszenie branżowe uzyskuje osobowość prawną z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego. Od strony organizacyjnej istotne czynności podejmowane są już wcześniej. Zagadnienia szczegółowe wymagałyby niewątpliwie odrębnych rozważań, ale kilka kwestii mających znaczenie praktyczne warto przynajmniej zasygnalizować.

Wątpliwości nie budzi zasadność wyboru nielicznego komitetu założycielskiego, choć *de facto* nie ma żadnych przeszkód, aby w jego skład wchodził wszyscy założyciele³⁰. Istotna problematyka dotyczy odpowiedzialności za czynności dokonane przed zarejestrowaniem. Ustawa o społeczno-zawodowych organizacjach rolników rozstrzyga, że za czynności dokonane w imieniu zrzeszenia przed rejestracją członkowie komitetu założycielskiego odpowiadają wobec osób trzecich solidarnie, natomiast za zobowiązania wynikające z tych czynności po zarejestrowaniu odpowiada zrzeszenie (art. 20 ust. 2). Podobne rozwiązanie przyjęto w ustawie z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze³¹. Natomiast brak uregulowania tej kwestii w ustawie z 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach³², co prowadzi niekiedy do wątpliwości i kontrowersji³³.

Z art. 18 ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników wynika zobowiązanie do złożenia do sądu rejestrowego wniosku o dokonanie rejestracji. Rolnicze zrzeszenie branżowe podlega wpisowi do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej, a w przypadku podjęcia działalności gospodarczej również do rejestru przedsiębiorców. Prowadzi

²⁹ Zob. P. Suski, *Stowarzyszenia i fundacje*, Warszawa 2006, s. 235 i n.

³⁰ Zob. J. Bról, *Prawo o stowarzyszeniach z komentarzem oraz przepisami wykonawczymi i związkowymi*, Zielona Góra 1991, s. 38.

³¹ Tekst jedn.: Dz. U. 1995, Nr 54, poz. 288 z późn. zm.

³² Dz. U. 1989, Nr 20, poz. 104, tekst jedn.: Dz. U. 2001, Nr 79, poz. 855 z późn. zm.

³³ Zob. P. Suski, op. cit., s. 129 i n.

to do podwójnej rejestracji³⁴. W wymiarze praktycznym istotne znaczenie ma fakt, że w odniesieniu do grupy producentów rolnych funkcjonującej na bazie rolniczego zrzeszenia branżowego nie występuje konieczność zmian rejestracyjnych w przypadku zmian w składzie osobowym. W nawiązaniu do wymogów określonych w art. 3 ust. 1 ustawy o grupach producentów rolnych należy z kolei wyraźnie podkreślić demokratyczny charakter grupy producentów rolnych utworzonej w tej formie prawnej; każdy członek organizacji posiada jeden głos.

Koncentrując uwagę na pewnych zagadnieniach szczegółowych, nie można nie zauważyć, że w porównaniu z innymi organizacjami rolnicze zrzeszenie branżowe stanowi konstrukcję o dość prostych regułach tworzenia i funkcjonowania. Z praktycznego punktu widzenia ma to istotne znaczenie.

Lakoniczność regulacji ustawowej traktowana bywa często jako wyraz woli ustawodawcy zapewnienia danemu podmiotowi samodzielności. Choć trudno dopatrywać się w tym przypadku tego rodzaju intencji, *de lege lata* materia statutowa dotyczy praktycznie wszystkich istotnych zagadnień związanych z organizacją i funkcjonowaniem zrzeszenia. Bardzo szeroki zakres autonomii sprawia, że rolnicze zrzeszenie branżowe – będące ze swej istoty organizacją o raczej niezbyt wysokim poziomie integracji – zyskuje walor elastyczności. Analiza statutów prowadzi do wniosku, że czyniony jest użytek z kompetencji do modyfikowania konstrukcji prawnej i dostosowywania jej do własnych potrzeb.

Statut rolniczego zrzeszenia branżowego, które ubiega się o status grupy producentów rolnych, obok wymagań określonych w ustawie ustrojowej, musi uwzględniać wymagania określone w ustawie o grupach producentów rolnych. Zgodnie z art. 4 tej ustawy, w akcie założycielskim grupy działającej na bazie rolniczego zrzeszenia branżowego niezbędne będzie w szczególności określenie warunków członkostwa, wymogu przynależności tylko do jednej grupy w zakresie danego produktu lub grupy produktów, wymogu sprzedaży produktów poprzez grupę i odstęstwa od tej zasady, a także sankcje wobec członka, który nie spełnia nałożonych obowiązków. Ustawa o grupach producentów rolnych dopuszcza także możliwość zawarcia w statucie dodatkowych uregulowań (art. 4 ust. 2). Równie istotne znaczenie ma umowa członkowska zawierana między producentami a grupą producentów rolnych, która poprzez ścisłe i bardzo

---

³⁴ Szerzej zob. K. Wiater, *Krajowy Rejestr Sądowy – kilka uwag na temat pierwszego okresu funkcjonowania nowego systemu rejestracji*, w: J. Kufel (red.), *Nowe prawo spółek Wybrane aspekty prawne*, Bydgoszcz-Poznań 2003, s. 225 i n.

szczegółowe określenie zobowiązań członków i grupy, m.in. w zakresie zasad produkcji, wymagań jakościowych, sposobu rozliczeń, często w decydujący sposób wpływa na właściwe funkcjonowanie grupy.

Najogólniej sformuowanym celem grupy producentów rolnych jest wprowadzanie na rynek produktów wytworzonych w gospodarstwach członków. Korzyści producentów to przede wszystkim wyższa cena za produkty lub zdobywanie nowych rynków zbytu. W tym kontekście warto przypomnieć, że A. Stelmachowski już znacznie wcześniej podkreślał, iż jeżeli chodzi o jakość dostarczanego surowca, nasze rolnictwo zdolne jest sprostać konkurencji europejskiej³⁵. R. Budzinowski zwracał z kolei uwagę, że w wyniku mechanizmów obowiązujących w poprzednim ustroju nie mogła rozwinąć się należycie podstawowa obecnie umiejętność wprowadzania przez rolników towarów na rynek³⁶.

Ustawa o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, formułując bardzo szeroki katalog uprawnień i zadań, nie przyporządkowuje ich konkretnym organizacjom. Określają one w sposób samodzielny charakter swojej działalności. Wśród zagadnień, które powinien określać statut, art. 16 ustawy wymienia cele, zadania oraz środki ich realizacji. Możliwe jest więc pełne dostosowanie zapisów statutowych rolniczego zrzeszenia branżowego do celów określonych w art. 2 ustawy o grupach producentów rolnych. W przypadku rolniczego zrzeszenia branżowego statut ma podstawowe znaczenie także w zakresie kształtowania struktury organizacyjnej. Tej regulacji pozostawiona została m.in. całość zagadnień dotyczących organów zrzeszenia, wśród których wymienia się zazwyczaj walne zgromadzenie, zarząd i komisję rewizyjną. Przyjmowane są także inne rozwiązania. Dla przykładu można wskazać, że Statut Krajowego Zrzeszenia Producentów Rzepaku jako najwyższy organ wymienia Zjazd Delegatów i doprecyzowuje w konsekwencji kwestie szczegółowe, m.in. zasady wyboru delegatów. Nie ma zatem zasadniczo żadnych przeszkód do indywidualnego modyfikowania struktur w kierunku sprawnego i skutecznego działania.

5. Przeprowadzone rozważania dotyczą wybranych zagadnień organizacji i funkcjonowania rolniczych zrzeszeń branżowych w kontekście wykorzystania tej formy prawnej do tworzenia i funkcjonowania grup

---

³⁵ Zob. A. Stelmachowski, *Problemy harmonizacji prawa w związku z integracją polskiego rolnictwa z Unią Europejską*, w: S. Prutis (red.), op. cit., s. 61.

³⁶ Zob. R. Budzinowski, *Czynniki rozwoju prawa rolnego*, w: ibidem, s. 34.

producentów rolnych. Umożliwiają one sprecyzowanie ostatecznego stanowiska co do przydatności tej struktury do realizacji omawianego celu. U podstaw rozważań leży założenie, że ze względu na szczególne znaczenie problematyki zrzeszania się rolników nie należy *a priori* rezygnować z żadnej z normatywnie określonych form współdziałania.

Za pozytywną oceną przemawia to, że model organizacyjno-prawny rolniczego zrzeszenia branżowego jest adekwatny do wymogów określonych w ustawie o grupach producentów rolnych; w szczególności zrzeszenie prowadzące działalność gospodarczą odpowiada kategorii przedsiębiorcy posiadającego osobowość prawną.

Jedną z właściwości omawianych struktur jest ich *stricte* branżowy charakter. Z definicji i istoty rolnicze zrzeszenie branżowe jest najbliższe koncepcji grupy producenckiej zakładającej współpracę producentów jednego lub grupy produktów. Wśród innych rozwiązań, które uzasadniają pozytywną ocenę zrzeszenia wymienić należy demokratyczny charakter tej organizacji oraz bardzo proste reguły tworzenia i funkcjonowania. Fundamentalne znaczenie ma przede wszystkim bardzo szeroki zakres autonomii statutowej rolniczego zrzeszenia branżowego.

Rolnicze zrzeszenie branżowe stanowi utrwaloną formę współpracy rolników, wykorzystywaną w bardzo różnych warunkach. Zwłaszcza dla mniejszych i średnich producentów jest to korzystna formuła współdziałania, w najprostszej formie mogąca realizować cele w ten sposób, że znalezienie odbiorcy odbywa się poprzez grupę, a bezpośrednie przekazanie produktu już przez samego producenta. Szerokie możliwości ubiegania się o status grupy producentów rolnych, mimo wskazywanych barier dotyczących funkcjonowania dużych organizacji, mają przede wszystkim struktury już ukształtowane, posiadające wypracowane reguły współdziałania i zaplecze materialne. W konkluzji należy wypowiedzieć się przede wszystkim za popularyzacją i szerszym wykorzystaniem instytucji rolniczego zrzeszenia branżowego do tworzenia grup producentów rolnych.

AGRICULTURAL BUSINESS ASSOCIATIONS AS AN ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORM OF THE AGRICULTURAL PRODUCER GROUP

S u m m a r y

The aim of this discussion is an attempt at an evaluation of suitability of the organizational and legal form of an agricultural business association for the needs of organization and operation of agricultural producer groups. The author first gives a characteristic of an

agricultural business association and next analyses problems connected with the organization and operation of an agricultural producer group established using this legal form.

In conclusion the author states that the organisational and legal model of an agricultural business association is adequate to the requirements specified in the Act on agricultural producer groups; in particular an association conducting economic activity corresponds to the category of an entrepreneur being a legal entity. One of the properties of the discussed structures is their specific sector character. By definition and by nature agricultural business associations are closest to the concept of a producer group, assuming cooperation of producers of one product or a group of products.

UNIONE AGRICOLA SETTORIALE COME FORMA ORGANIZZATIVA-GIURIDICA DI ORGANIZZAZIONI DI PRODUTTORI

S o m m a r i o

L'articolo persegue l'obiettivo di analizzare e valutare l'utilità del modello organizzativo-giuridico di un'unione agricola settoriale per le necessità dell'organizzazione e del funzionamento di organizzazioni di produttori agricoli. In primo luogo, l'Autore delinea i profili salienti di un'unione agricola settoriale, in seguito, approfondisce le questioni legate alla costituzione e al funzionamento di un'organizzazione di produttori costituita attraverso l'impiego di tale forma giuridica.

Nella parte conclusiva dell'articolo, l'Autore sostiene che il modello organizzativo-giuridico di un'unione agricola settoriale è appropriato; in particolare, un'unione che svolge un'attività commerciale equivale alla categoria di un'imprenditore avente personalità giuridica. Una delle qualità degli enti di cui si tratta è la loro natura essenzialmente settoriale. L'unione agricola del settore, per la definizione e per la natura, si colloca nella posizione più vicina al concetto dell'organizzazione di produttori la quale presuppone la cooperazione di produttori di uno o di più prodotti.